

Rudolf Steiner

Stuttgart 14. augusta 1908

Zmeny v pomere človeka k duchovnému svetu. Vžívanie sa lemurských ľudí po smrti do duchovného sveta až k prežitiu Kristovej bytosti a spomienka na to v súde mŕtvych v egyptskej kultúre. Postupné dobývanie si fyzického sveta a dosahovanie vedomia ja v zemskom bytí a stále zriedkavejšie prežívanie vyšších duchovných bytostí po smrti. Ľudia, ktorí zostali pri duchovnom živote, ako nositelia vyšších duchovných bytostí: Wotan a Budha ako učitelia germánskych a mongolských národov. Vtelenie Kristovej individuality, ako slnečného ducha, až do kostry ľudského tela Ježiša Nazaretského. Možnosť opätovného povznesenia sa padlého ľudstva z fyzická do duchovného svetla.

Včera sme videli, ako si ľudia v poatlantskej epoche ľudského vývoja postupne dobývali fyzickú úroveň, to znamená náš fyzický svet, a ako získavali stále viac porozumenia pre to, že tento fyzický svet, do ktorého sa človek dostal až postupom času, po tom, čo sa mu najskôr javil v rozmazaných obrysoch, že tento fyzický svet je výrazom duchovných mocí a síl nachádzajúcich sa za ním. Videli sme, ako v dobách, keď sú vedúcimi národmi Gréci a Rimania, jestvuje určitá rovnováha medzi porozumením fyzicko-hmotnému svetu a duchovným svetom, zrodeným zo samotného človeka. Človek sa, ak tak smieme povedať, vyrovnal s vonkajším hmotným svetom, postupne sa ho naučil chápať a mať rád. Nesmieme si myslieť, že tieto udalosti nemali zodpovedajúce paralely v tom druhom, v duchovnom svete. Áno, môžeme ísť dokonca ďalej nazad v ľudskom vývoji a zisťujeme, že rovnako, ako sa pre človeka navonok menia pomery pozorovania a vnímania fyzického sveta, menia sa podstatne aj pomery pre iné vedomie. Doteraz sme vlastne prikladali hlavnú hodnotu tomu, aké bolo toto vedomie, keď človek v spánku vystupoval zo svojho fyzického tela. Tiež sme videli, ako sa v Atlantskej

dobe po tom, čo počas bdenia vnímal rozmazané obrisy, pred ním v spánku vynorili božsko-duchovné bytosti v určitej šerej jasnovidnosti.

Aby sme však porozumeli celej ľudskej bytosti, musíme tiež prihliadnuť k ešte iným striedajúcim sa stavom vedomia, ktoré súvisia s tým, čo nazývame smrťou, a s tým, čo je za jej hranicou. Tu uvidíme, že náš zvyčajný život, ktorý môžeme pozorovať medzi narodením a smrťou, má ešte jednu podstatne inú stránku. Musíme si tu postaviť otázku pokiaľ možno presne. Zaoberali sme sa osudmi ľudí v živote medzi zrodením a smrťou od atlantských čias až do čias grécko-rímskych. Ako sa však utvárajú osudy ľudí medzi smrťou a novým zrodením, keď život človeka po smrti pokračuje ďalej? Od toho okamihu, keď sa človek v dobe lemurskej vôbec po prvýkrát odobral do pozemského vtelenia a nastalo teda preňho takrečeno striedanie života vo fyzickom tele so životom mimo neho, medzi smrťou a novým zrodením, od toho okamihu má človek, keď si prezrie celý svoj život, určitým spôsobom dvojitý život, dvojitý osud, jeden na Zemi a druhý medzi svojou smrťou a novým zrodením v duchovnom svete. A hoci pretrváva často sa opakujúca viera, že premeny sú iba vo fyzickom, pozemskom svete, a že všetko medzi smrťou a novým zrodením je v podstate možné vyjadriť zopár charakteristickými slovami, je táto viera predsa celkom nesprávna. Osudy sa menia i počas tejto duchovnej vývojovej etapy človeka.

Ako sa takéto premeny odohrávajú, najlepšie pochopíme, keď sa v celkom hrubých obrysoch pozrieme na život, ktorý vedie človek tu, vo fyzickom svete a na jeho pomer k iným ríšam, ktoré ho obklopujú. Človek, taký aký sa teraz vyvinul, nie je v žiadnom prípade bytosťou, ktorá je tu absolútne iba pre seba, ale najrozličnejším spôsobom súvisí so všetkým, čo je vôkol neho. Predstavte si, ako od toho, čo je vôkol neho, závisí vedomie človeka, jeho sebavedomie! Keby okolo neho neboli žiadne iné ríše, žiadna minerálna ríša, žiadna rastlinná a zvieracia ríša, nebol by žiaden vzdušný obal, žiaden oblačný útvar, ktorý by nám odrážal svetlo, takže by sa naše ja, také ako je teraz, nemohlo na vonkajšom svete zapáliť. Takže človek je už s ohľadom na svoje

sebavedomie počas dňa takpovediac vnorený do svojho okolia. Do tohoto okolia je medzi zrodením a smrťou vnorený tiež tým, že má éterické a fyzické telo. Prijíma požívatinu a potraviny z nižších prírodných ríš. Minerálna, rastlinná a zvieracia ríša mu dávajú látky a sily, ktoré ním prechádzajú, takže človek takpovediac necháva ríše vonkajšej prírody prúdiť cez seba. Môžeme povedať, že tým, že sa človek vyvíja až k zrodeniu a vstupuje tak do pozemského bytia, vstupuje do spojenia s nižšími prírodnými ríšami. Pravdaže, vstupuje do tohoto spojenia až potom, keď prijíma fyzické telo. Až potom je odkázaný na to, aby do seba prijímal iné ríše ako prostriedok výživy, prostriedok svojho zachovania. Človek teda tu, vo fyzickom svete, nie je žiadnou absolútnou bytosťou. Predstavte si napríklad, ako je ustavične závislý na tom, aby do seba prijímal a opäť vydychoval určité množstvo vzduchu. Tu vôbec nie je uzatvorený vo vnútri svojej kože, jeho bytosť sa rozširuje von, do vzduchu. Takže vidíme, že človek, keď vstupuje do fyzického bytia, vstupuje v určitom ohľade do pomeru s ríšami, ktoré sa nachádzajú pod ním, tým, že sa do nich vnára.

Keď človek po smrti opúšťa svoje telo, stúpa potom do vyšších ríš, do ríše anjelov, archanjelov, prasil a ešte do vyšších. Práve tak, ako potrebami svojho tela vstupoval do vzťahu s nižšími ríšami, tak po smrti vstupuje do vzťahu s vyššími ríšami. A teraz sa premiestnime späť do doby, kedy človek do svojich pozemských vtelení iba začal vstupovať, do lemurskej minulosti, kedy sa človek síce vnáral do fyzického tela, ale mal ešte veľmi malú súvislosť s fyzickým svetom, kedy mu jeho fyzické telo včlenilo vlastne sotva len stopy zmyslových orgánov, takže nemal skoro žiadne vnemy vonkajšieho fyzického sveta, kedy potreboval ešte len málo fyzických látok a síl, kedy bol ešte len málo udomácnený vo fyzickom svete. Takýto stav, kedy mal človek ešte len veľmi malú súvislosť s fyzickým svetom, skutočne na začiatku ľudských vtelení existoval. O to viac bol však človek doma v duchovných svetoch. Bola to zároveň tá doba, v ktorej sa človek, keď vystúpil zo svojho fyzického tela - nie iba v spánku, ale aj po smrti - noril do sveta plného duchovného svetla, kde vnímal svet duchovných bytostí a určitou mierou si z týchto duchovných bytostí vyťahoval pre seba

sily práve tak, ako to dnes robí z fyzického sveta; kde sa vsúval do nad ním vybudovaných vyšších ríš práve tak, ako sa dnes vsúva do sveta fyzického, a kde sa rozširoval do ríše anjelov a archanjelov a do vyšších ríš, ktoré zasahovali do jeho vlastnej ríše. Bolo to tak, že človek až po smrti dosiahol svoje pravé, síce šerotlmené, ale predsa len svoje vedomie. Tak sa vžíval, duchovne sa živiac - obrazne povedané - pohľadom na božsko-duchovné bytosti. Svoje ja si človek vydobyl postupom času, tak ako prechádzal rôznymi vteleniami vo vonkajšom fyzickom svete. Predtým ho nemal.

Iné bytosti, o ktorých sme hovorili, že svoje ľudstvo prežili na skoršom stupni, ja mali a človek spoznával toto ja tým, že mohol na tieto bytosti hľadieť. Správnym spôsobom to potom spoznával až v čase medzi smrťou a novým zrozením. Bolo to vtedy tak, že človek, keď umrel, mal pocit: až teraz začínam žiť, teraz žijem v zrení božsko-duchovných bytostí. A bolo to skutočne tak. Čím viac sa vzdaloval od smrti, čím dlhší čas žil po smrti, tým dosahoval vyššie stupne, prichádzal do sfér o to vyšších bytostí. Stával sa stále vedomejším a vedomejším, až nastal čas - medzi smrťou a novým zrozením - kedy sa mu zjavila tá bytosť, ktorá až dala vlastne jeho životu ten správny obsah, voči ktorej cítil: z nej som, jej patrím. To bola v tých pradávnych dobách tá istá bytosť, ktorá sa potom neskôr objavila na Zemi vtelená ako Kristus. Človek síce v starej le- murskej dobe Krista nevidel vo fyzickom tele, ale videl ho uprostred medzi smrťou a novým zrozením a mal tak na ňom účasť, poznal ho v duchovnom svete. A doba, v ktorej sa človek stával stále vedomejším vo fyzickom svete, postupovala ďalej. Viete, že do tohoto plného vedomia vstúpil až uprostred atlantskej doby, ale došlo k tomu postupne. Čím viac bol človek vedomý vo fyzickom svete, čím viac mal zárodočnú vlohu k ja vo fyzickom svete, tým menej siahalo jeho vedomie po smrti do vyšších svetov. Najskôr sa už viac nemohol povzniesť k zreniu postavy Krista, videl už iba anjelov a archanjelov. A neskôr, v atlantskej dobe, už viac nevidel ani anjelov a archanjelov, tento pohľad bol dopriaty už len tým pokročilejším. Normálnym spôsobom človek vnímal anjelov iba v šerom vedomí a sú to v kresťanskom zmysle anjeli, ktorým v

spomienke Grékov zodpovedal Zeus a u Germánov Wotan, ako ich božstvá.

Hovorili sme o tom, že človek bol počas atlantskej doby spoločníkom bohov aj v spánku, obzvlášť to však platilo v dobe medzi smrťou a novým zrozením. Boli to anjeli, v najvyššom prípade archanjeli. A iba potom, keď sa človek v tomto živote pripravil tým, čo sa pociťovalo ako dobré skutky, bol mu bytosťami, ktoré boli Kristovi podriadené, v určitom ohľade sprostredkovaný pohľad na Krista. Ale okrem toho človek poznal Krista rovnako aj v činoch a bytostiach anjelov a archanjelov. Tak ako svedo cez farebné sklo predsa len preniká, hoci i zafarbené, tak prenikala postava Krista s pomaly ubúdajúcou silou. Nebolo to nič iné, než slnečný duch, čo sa takto, s ubúdajúcou silou, javilo. Preto s ubúdajúcou silou, lebo človek sa stále viac presúval na druhú stranu sveta, na stranu fyzickú a obľúbil si ju.

Tak žil človek za starých dôb. A videli sme, ako v kultúrnych epochách poatlantskej doby opäť ožila spomienka na tieto staré, skutočne prežité doby. V egyptskej epoche ožila spomienka na lemurskú dobu. Ako teda zobrazoval ľuďom život po smrti zasvätenec? Staral sa o to, aby ľudia, i keď v slabých dozvukoch, mohli mať po smrti zážitok povznesenia sa až k tomu, v čom sa staré ľudstvo vlastne cítilo zachránené, až k tomuto vrcholu, ktorým bol v starých dobách slnečný duch. Toto bolo zmyslom toho, čo sa nazýva starým egyptským súdom mŕtvych²³, tohoto súdu mŕtvych, kde bol mŕtvy postavený pred svojho sudcu, ktorý vážil jeho skutky. Ak boli jeho skutky uznané za hodné, tak smel mať za svoje zásluhy vo fyzickom svete účasť na tejto bytosti, smel hľadiť na to, čo sa charakteristickým spôsobom pociťovalo ako svetelný boh, ako boh slnečný. Bola to opäť tá bytosť, ktorá sa nazývala Osiris. Cesta k Osirisovi, zjednotenie sa s ním, to bolo to, na čom sa mal mŕtvy podieľať v opakovaní dávneho faktického stavu. Tak pochopíme, čo sa nám zachovalo v knihe mŕtvych, vtom pozoruhodnom dokumente egyptského národa. V mojom spise „Kresťanstvo ako mystická skutočnosť“ som sa samozrejme nemohol, pre povahu pomerov, dotknúť plnej ezoteriky takýchto

vecí, ale ide o to, že sa tieto veci môžu podstatne prehýbiť. Ak sa v zmysle starého egyptského pohľadu zistilo, že taká duša po smrti bola za svoje činy hodná tohoto pohľadu, tak sa smela zjednotiť s Osirisom. Áno, dokonca ju samotnú oslovujú ako Osirisa, pretože sa s ním zjednotila. Formula znela: Osiris bol očistený v rybníku, ktorý je južne od poľa Hotep a severne od poľa kobyliiek, kde bohovia zelene sa umývajú vo štvrtej hodine noci a ôsmej dňa s obrazom srdca bohov, prechádzajúc od noci ku dňu²⁴. - Je nemožné vysvetliť všetky hlboké vzťahy tejto formuly. Dôležité je pochopiť výraz „od noci ku dňu“. Predtým je tma; ale duša sa prenesie do dňa, do duchovného dňa, kde bude zjednotená s Osirisom, kde bude sama smieť byť Osirisom.

Tak duša skutočne prežíva v inom svete, ktorý sa odohráva medzi smrťou a zrodením, svoj osud. A stále viac a viac sa vedomie zatemňuje, nikdy ale nie celkom, pretože vedomie medzi smrťou a zrodením nikdy nevyhasína. Ale zatemňuje sa; triviálne vyjadrené: čím Aac si člo-

vek obľúbil zmyslovo-fyzický svet, tým sa musí stále viac uspokojiť s nazeraním na nižšie bytosti. Vyššie bytosti môžu stále menej udržať spoločenstvo s človekom, človek vyšším bytostiam uníkol. Všetky bytosti, ktoré ešte v atlantskej dobe, keď bol človek ešte jasnovidný, boli dobrými spoločníkmi človeka, menovite v dobe medzi smrťou a novým zrodením, sa strácali. Postupne sa strácala páska, ktorá spájala človeka so starými bohmi. Videli sme, že oneskorenci starej jasnovidnosti existovali až do neskorých čias európskej kultúry, že ešte jestvovali ľudia, ktorí sa v určitých stavoch svojho vedomia mohli povzniesť ku zreniu bohov. Takí ľudia požívali aj po smrti tým živšie spoločenstvo s bohmi, čím užšie spolu s nimi žili. A to nie je na prospech iba človeku, to je na prospech i bohom, pretože ľudia prinášajú nahor to, čo si tu, vo fyzickom svete vydobyli ako lásku. To, čo ľudia vo fyzickom svete pociťujú ako lásku, pociťujú bohovia spätne ako obeť. Ale k tomu sú ľudia spôsobilí stále menej, pretože si stále viac obľubujú fyzický svet.

A pre duše tých, ktorí žijú v oblastiach, z ktorých vzišiel germánsky národ, je to tak, že postupne môžu byť účastní pohľadu

bohov medzi smrťou a narodením iba zriedkavo, že bohovia majú spoločnosť s nimi iba málo. Tým sa vyvíja určitá základná nálada, určitý pocit, že bohovia stratili súdržnosť so Zemou, ktorú sami stvorili, vládu nad ňou. A z tohoto pocitu vyplýva predstava o súmraku bohov. To je skutočná príčina pre obraz súmraku bohov. Bohovia sa museli zo sveta, ktorý sami stvorili, takpovediac stiahnuť. Oni, ktorí ešte v atlantskej dobe zostupovali do tiel vynikajúcich ľudí a vyučovali v atlantských mystériách vyššie tajomstvá, sa museli postupne stiahnuť a do styku s fyzickým svetom mohli prísť už iba tým, že si z najpokročilejších ľudí urobili svoj nástroj, svoje rúcho. V poatlantských dobách sa to skutočne uskutočňovalo a tí, ktorí boli zasvätení v druidských mystériách²⁵, vedeli, že napríklad pradávna atlantská individualita, ktorá sa vždy označovala ako Sig, sa ešte dlho po atlantskej katastrofe zjavovala tým najrozmanitejším spôsobom v telách Európanov a všetky tie mená, ktoré sa zachovali, ako Sigfried, Sigurd, mali iba exotericky poukazovať na to, že jedna stará individualita tu ešte stále bola, napokon vnímateľná a viditeľná už len pre tých, čo boli zasvätení v mystériách. Spojovala sa s takýmto vysokým zasvätencom a čím viac sa blížime do našich čias, stávalo sa stále viac potrebným, aby si takáto individualita vyhľadávala tých, ktorí už prešli mnohými vteleniami a boli tak očistenými ľuďmi. Aby sme však mohli celkom pochopiť našu dobu, musíme sa dotknúť i okraja veľkého tajomstva, ktoré nám ozrejmi mnohé z toho, čo priniesla naša kultúra.

Obráťme najskôr náš pohľad ešte raz spätne na stred atlantského vývoja, kedy sa človek, dalo by sa povedať, po prvýkrát dostal do otvoreného fyzického sveta. Bola to akási križovatka pre bohov, pre tých, ktorí boli vo vyšších oblastiach spoločníkmi ľudí. Človek zostupoval z duchovných výšok stále hlbšie do fyzického sveta. Prešiel tromi časovými epochami. Tá tretia bola lemurská, štvrtá bola potom atlantská a po nej nasledujú tri ďalšie. Teraz sme v piatej epoche. Lemurská epocha je tá, ktorá zanikla veľkými ohňovými katastrofami. Atlantská zanikla mocnými ľadovými a vodnými katastrofami. Naša doba nájde svoju záhubu inými silami, mocným vzostupom egoizmu v ľudskej povahe a

následne vojnou všetkých proti všetkým. Iba tí, ktorí sa obrátia k duchovnému životu, nájdu cestu touto katastrofou, touto vojnou všetkých proti všetkým, rovnako, ako si našiel cestu hlúčik ľudí z lemurskej i z atlantskej doby. Táto vojna všetkých proti všetkým bude pre ľudské masy, ktoré zasiahne, ešte strašnejšia, než tie ohňové a vodné katastrofy, nech by si ich človek predstavoval akokoľvek strašné. A úlohou tých, ktorí sa dnes obracajú k duchovnému životu, môže byť len to, že sa všetci zasadia o to, aby sa čo možno najviac z dobrých zárodkov našej doby zachránilo pre šieste obdobie, ktoré vystrieda piate. Toto piate pozostáva z veľkých epoch: zo staroindickej, perzskej, egyptskej, grécko-latinskej a našej, v ktorej žijeme. A nasledovať budú ďalšie dve, šiesta a siedma, až po vojnou všetkých proti všetkým.

Také je dnes naše postavenie vo vývoji. Prekročili sme stred zemského vývoja. Keby sa boli ľudské bytosti vtedy, okolo stredú atlantskej doby, teda práve pred okamihom, keď celkom vkročili do fyzického sveta, obrátili späť k preduchovneniu, potom by nebolo došlo ku všetkému tomu podmaňovaniu si fyzickej úrovne, o ktorom sme včera hovorili. V skutočnosti ľudstvo šlo cestou nadol, stále hlbšie do fyzického vývoja. Človek zostúpil pod ten bod, ktorý, keby sa vtedy obrátil opäť k preduchovneniu, by predstavoval bod najhlbší. Tento bod, ktorý tak leží uprostred atlantskej doby, sa stáva dôležitým rázcestím, križovatkou pre určité duchovné bytosti. Museli sa takpovediac rozhodnúť, či chceli zo-stúpiť do akejsi priepasti, z ktorej by sa neskôr mohli opäť tým silnejšie povzniesť, pretože potom práve hlbšie klesnú a musia vyvinúť tým väčšiu silu, alebo či chceli ísť priamou cestou. Určité duchovné bytosti, ktoré boli predtým spoločníkmi ľudí, sa rozhodli pre priamu cestu, istou mierou sa vlastne rozhodli nikdy viac nevstúpiť do ľudských tiel, zostali v ríši duchov. Popri nich teda prechádza tento vývoj ľudstva viac-menej bez stopy. Naproti tomu však boli i iné božské bytosti, spomedzi ktorých sa napríklad veľký počet udržal v spomienke európskych a iných národov pod menami Zeus a Wotan, ktoré sa rozhodli stále znovu sa pre spásu ľudstva sťahovať a zostupovať do ľudských tiel, aby pre ne pôsobili. Ale všetky duchovné bytosti nemohli zostupovať rovnako, pretože tým, že človek stále viac

zostupoval do fyzického sveta, stávali sa telá pre ne stále menej spôsobilým nástrojom. Takéto telá mohli stále viac prijímať ďalej sa vyvíjajúce ľudské duše, ale stále menej mohli byť nástrojom a rúchom božských bytostí. Iba tí, ktorí si určitým spôsobom svoje telá očistili, ktorí si mnohými vteleniami telá zušľachtili, ktorí mali éterické a fyzické telá tak silno očistené, že vo svojej duši celkom zahasili určitú súvislosť s fyzickým svetom, ľudia, ktorí podľa celého svojho zmýšľania a podstaty žili viac v tom, čo nebolo na Zemi, než v tom, čo Zem ponúkala, iba takí mohli ešte v dušiach do seba prijať vyššie duchovné bytosti tak, ako človek vo svojom fyzickom tele prijímal svoju dušu. Ale preto došlo aj k tomu, že také bytosti, v ktorých boli ukryté tie božsko-duchovné bytosti, ktoré takrečeno nemohli dosť hlboko zostúpiť do fyzického sveta, sa pred svetom javili svojráznym spôsobom.

Predstavme si takú ľudskú bytosť, ktorá si svoje telo, to znamená sily svojho tela a ich vnútorné ovládanie, mnohými inkarnáciami vybudovala do takej miery, že žila viac v duchovnom než vo fyzickom svete, a tým sa mohla stať nositeľom vyššej bytosti. Mohla byť taká bytosť celkom pochopená tými ľuďmi, ktorí celkom zostúpili do fyzického sveta, ktorí sa stále viac namáhali, aby si obľúbili práve túto fyzickú úroveň a aby na tejto fyzickej úrovni vykonávali svoju prácu? Alebo mohli byť oveľa lepšie pochopení tými, ktorí si viac zachovali charakter predchádzajúcej doby, ktorí zostali viac oneskorenými výhonkami predchádzajúcich dôb? Skutočne, taká bytosť bola ďaleko lepšie pochopená oneskorenkami zo samotnej atlantskej doby. Menovite sú to mongolské národy, ktoré sa nezaplietli tak do fyzickej úrovne, ani neurobili tak veľa pre jej podmanenie si ako európske národy. Vidíme, že práve posledne menovaní uskutočňujú to, čo nazývame vonkajšou fyzickou kultúrou, podmanením si fyzickej úrovne, zatiaľ čo oneskorenci, neskoré plody atlantskej kultúry, majú niečo statické, prečo sa nemôžu celkom nájsť vo svete poatlantského vývoja, pretože si v sebe zachovali určité povahové vlastnosti a potom ustrnuli. Mnohostranne sa dnes poukazuje na to, že Japonci prekonávajú významný vývoj zo svojich povahových vlastností. To je ilúzia. To nie je žiaden vývoj, ktorý by prežili zo svojich

vlastností. Keď v poslednej vojne zvíťazili bojovými loďami a kanónmi, vynájdennými európskymi národmi, tak im poslúžila cudzia kultúra. Pokračujúci vývoj nie je to, keď nejaký národ preberie niečo, čo vzišlo z povahy cudzieho národa, ale iba keď to môže vyvinúť zo svojej vlastnej bytosti. Na tom záleží. Takými národmi, ktoré zostali určitým spôsobom stacionárne, ktoré predstavujú v neskoršej dobe stav, cez ktorý európske národy prerástli osobným vedomím, pocitom slobody, takými národmi mohli byť pochopené duchovné individuality, ktoré boli v atianskej dobe ešte spoločníkmi ľudí. K takým ľuďom sa muselo z toho dôvodu obracať aj ich výchovné pôsobenie. A vidíme, ako sa tu naplňa veľké tajomstvo, že tieto bytosti, ktoré vtedy, keď bolo európske obyvateľstvo ešte na skoršom stupni vývoja, tam skutočne boli plne pochopené, aj sa tam vteliť a objavovali sa ako učiteľia vo veľkých zasväcovacích školách, a preto boli neskôr uctievaní ako bohovia. Vidíme, ako Wotan, ktorý predtým žil ako zasvätenec v ľudskom tele a vyučoval vo svätých mystériách, ako Wotan práve tým, že nezostúpil dosť hlboko, sa mohol vteliť práve v tej skupine ľudí, ktorá bola určitým spôsobom zaostalá, ktorá práve preto cítila niečo z ničomnosti fyzickej úrovne, nevidela ju ako plnohodnotný výraz božstva, ale považovala ju za miesto žiaľu, zármutku a bolesti, takže stiahnuť sa z tejto fyzickej úrovne skutočne zodpovedalo blaženosti.

Táto Wotanova individualita - hovoríme v spoločenstve žiakov tajnej vedy, a preto sa tu smieme takého tajomstva dotknúť - táto individualita, ktorá skutočne ako Wotan vyučovala v mystériách germánskych národov, je tá istá, ktorá sa neskôr s tým istým poslaním objavila ako Budha. Individualita, ktorá ako Budha sprostredkovala súvislosť medzi naším svetom a vyššími svetmi, nebola žiadna iná, než tá, ktorá už raz žila v európskych oblastiach a na ktorú sa v nordickej Európe zachovala spomienka pod menom Wotan. Takto vidíme, ako bolo takpovediac postarané o tých ľudí, ktorí si zachovali určité sklony a súvislosť s predchádzajúcimi stavmi, ktorí viedli náboženský život a nechceli si obľúbiť fyzickú úroveň. A aj vonkajší historický jav dobrého prijatia budhizmu mongolskými národnými spoločenstvami sa vám musí teraz javiť

pochopiteľným. Všetko to zodpovedá takémuto múdremu vedeniu ľudstva.

Tým, že si teda ľudstvo muselo stále viac a viac dobývať fyzickú úroveň, nebolo v neskorších dobách viac možné, aby sa také duchovné bytosti vteliли bezprostredne do ľudského tela. K tomu bolo treba silnejšej duchovnej bytosti, tej bytosti, ktorá bola ohlasovaná všetkými, ktorí vyučovali pred ňou. Dokonca i starí Egypťania, ktorí si v Osirisovom mene ešte spomínali na svoju spolupatričnosť starému duchu Slnka, hovorili: Osirisova ríša bude na Zemi opäť založená. - K tomu bola potrebná taká individualita, ako tá, ktorú sme spoznali ako Krista. Zatiaľ čo sa takpovediac stále viac a viac sťahoval z ríše mŕtvych - a my skutočne vidíme, že sa z tejto strany života strácal - stále viac sa sem posúval z inej strany, až kým sa vo štvrtej epoche viditeľne vtelił do ľudského tela, pravdaže do tela, ktoré muselo byť na to zvlášť pripravované. Kristov princíp nemohlo bezprostredne prijať také ľudské telo, ktoré celkom zostúpilo až na fyzickú úroveň. Na to bolo potrebné niečo iné. Ba ani taká bytosť, ktorú nazývame Ježišom Nazaretským, ktorá prežila mnoho vtelení, dostala sa na vysoký stupeň a dosiahla vysoký stupeň zasvätenia, ani ona napríklad nebola hneď pri svojom zrození schopná stať sa nositeľom Kristovej individuality. Ale po tom, čo sa životom približne tridsiatich rokov k tomu pripravila, sa stala schopnou vonkajšie ľudské obaly, fyzické telo, éterické a astrálne telo do tej miery sčistiť a očistiť, že individualita Ježiša Nazaretského mohla toto očistené telo opustiť. Individualita Ježiša Nazaretského opustila v tridsiatom roku svojho života vonkajšie schránky, ktoré sa silou tejto individuality očistili. Toto opustenie vonkajších schránok sa v evanjeliu naznačuje Jánovým krstom v Jordáne. To je miesto, kde sa vymieňa bytosť, kde sa Kristova individualita ujíma vlastníctva teraz už nie zvyčajného ľudského tela, ale tela, ktoré je čisté, prečistené tridsiatimi rokmi. Potom máme tri roky, v ktorých Kristus putoval v Ježišovom tele a ktoré sú v evanjeliu naznačené ako roky medzi krstom a mystériom na Golgotě. Jedna individualita sa tu teda zjavila nie tak, ako je to zvyčajné, že si už pri zrození bola schop-

ná dať takú postavu, ako jej to umožňuje zážitok mnohých vtelení, ale tak, že táto individualita bola prijatá v tele, ktoré prežilo tridsať rokov vpletené do fyzického sveta, ktoré bolo celkom obrátené k fyzickému svetu, ktoré malo prijať skrze Krista veľký impulz. Tým nastalo pri tomto prijatí Kristovej individuality do troch telježiša Nazaretského niečo veľmi, veľmi významné, niečo, čo môže ezoterik čítať aj v evanjeliu, ak sa skutočne čítaniu v ňom rozumie. Stojí to tam, tieto veci sú iba zahalené.

Pri tomto krste, keď sa nad hlavou Ježiša objavuje významný symbol holubice, ktorý nie je iba inšpirovaný, ale bezprostredne intuovaný Kristom, preniká niečo celým telom Ježiša Nazaretského. Až do tých článkov, ktoré sú v dnešnom vývoji ľudstva najviac odňaté vplyvu človeka - až do kostí - sa niečo deje. Teraz poviem niečo, čo sa bude javiť materialistickému vedomiu súčasnosti ako pomätenosť, ale na tom nezáleží. Až do kostí sa tu šíri pôsobenie, že telo Ježiša Nazaretského je prežarované a prepaľované Kristovou individualitou, vysokým snečným duchom. Keď spálite kosť, potom chrupavka zhorí a z kosti zostane popol. To je niečo, čo vám ukazuje, že minerálna masa kostí a chrupavková masa spolu držia takrečeno mocou, ktorá je ohňu protikladom, ale tým je súčasne i s ním zviazaná. To je dnes ľubovôli človeka celkom odňaté. Bolo to ale dané do ľubovôle toho, ktorý mal neskôr zažiť udalosť na Golgotě. Dnes je človek schopný pohnúť rukou, ale nemá žiadnu moc pôsobiť do chemických síl svojich kostí, vo svojich kostiach je spevnený. Vládu nad silou, ktorá udržuje minerálnu časť kostí a chrupavky obdržalo ako jediné telo na Zemi, telo Ježiša Nazaretského intuíciou Krista. To nám poukazuje na to, že týmto ovládnutím kostí prišla do sveta tá sila, ktorá je schopná zvíťaziť nad smrťou vo fyzickej hmote. Pretože kosti nesú vinu na ľudskej smrti. Tým, že sa človek utvoril tak, že si včlenil pevnú masu kostí, zaplietol sa s minerálnym živlom Zeme. Tým sa v ňom zrodila smrť, a nie nadarmo sa smrť znázorňuje kostrou, také znázornenie má svoje veľké oprávnenie.

To je tá životná sila, ktorá je schopná kosti raz opäť spätne premeniť, to znamená, pretvoriť ich postupne na duchovné, čo sa v budúcom poslaní zemskeho vývoja aj stane. Preto ani do tkaniva

týchto kostí nesmela zasiahnuť žiadna cudzia fyzická sila: A nepolámete mu kosti! - Iným, ktorí viseli na kríži, sa kosti lámali. Pri ňom sa muselo vyplniť slovo proroka: „a kosti na ňom nezlomíte“²⁶, aby tým nebolo cudzím

vplyvom zničené nič z toho, čo bolo sprostredkované Zemi ako veľký mocný ústredný impulz. Tak pôsobil vtedy v mystériu, ktoré sa uskutočnilo pri Jánovom krste, vysoký slnečný duch, ktorý kedysi svojím oddelením sa od Zeme nechal ľudstvo vojsť do fyzickej hmoty a priviedol ich tak až do skostnatenia - tu pôsobil tak, že dostali impulz, aby sa z tohoto skostnatenia mohli pozdvihnúť, preduchovníť sa. Zdá sa to smelé hovoriť takéto veci v našich časoch, ale je poslaním antropozofického svetového hnutia, aby sa tieto veci, ktoré boli v mystériách vždy známe a vždy vyučované a ukazované, raz vyslovili. Ale tým, že sa toto uskutočnilo, a iba tým sa stalo možným i iné mystérium.

Všetci viete, že jednotlivé časti fyzického tela zodpovedajú ľudským bytostným článkom: fyzické telo zodpovedá sebe samému, sústava žliaz zodpovedá éterickému telu, nervová sústava astrálnemu telu a krvná sústava zodpovedá ja. Ja vstúpilo navonok fyzicky do ľudstva tým, že ľudia boli stále viac a viac obdarení krvou, a čím sa svet krvi stával stále silnejším a silnejším, tým sa človek stával stále viac schopným odobrať sa do fyzického sveta, do hmoty. Raz musel nastať okamih, kedy musela byť nadbytočná krv obetovaná. Čo ako sa to môže javiť pre chemika hrozné, je predsa pravdou, že prebytočné ja, to ja, ktoré by vzťahujúcim sa egoizmom ľudstvo celkom priviedlo k vojne všetkých proti všetkým, že táto nadbytočná krv vytiekla ranami Spasiteľa na Golgotě. V tom istom okamihu, kedy tiekla z rán Spasiteľa, v tom istom okamihu bol do ľudstva vložený zárodok k opätovnému pozdvihnutiu sa z tej hĺbky, kam pokleslo. Ak by sa boli ľudia obrátili už vtedy, uprostred atlantskej doby, potom by nikdy nedospeli k plnej samostatnosti. Museli si podmaniť fyzickú úroveň. Potom ale bol na tejto fyzickej úrovni potrebný o to silnejší impulz a tento impulz prišiel cez Krista. A pretože bol silný, mohol nielen ľudstvo vyvieť z poklesu, ale stalo sa tým aj niečo iné, dôležité! Človek vydobyl kus sveta, ktorý bol pričlenený k du-

chovnému svetu , ktorý bol duchovným svetom prinesený späť.

Včera sme videli, že keď nastala grécko-latinská doba, boli ľudia tak ďaleko v podmaňovaní si fyzického sveta, tak hlboko sa zaplietli do tohoto fyzického sveta, že museli mať boha v ľudskej postave, aby ho vôbec vnímali, pretože už viac neprenikali do duchovného sveta, aby také niečo pochopili. Medzičasom sa zmenili pomery aj na druhej strane života - medzi smrťou a novým zrodením. Tým, že človek stále viac a viac zostupoval na fyzickú úroveň, stále viac si ju obľuboval, nasával z nej stále väčší pôžitok, mohol stále menej vnímať to, čo bolo na druhej strane života. Keď žil medzi smrťou a novým zrodením, zostala mu značne veľká spomienka na tento svet. Aj to zostalo uchované v povesti. Keď k nám z gréckej kultúry prehovára hrdina Achilles, ktorý hovorí: lepšie je byť žobrákom vo fyzickom svete, ako kráľom na druhej strane²⁷ - tak je to pravdivý výraz pre túto dobu. Tým, že si človek vydobyl tak veľa z tejto fyzickej úrovne, ktorá ho však v tých časoch nenechala, aby si z nej veľa vzal nahor, spätne po nej túžil. Až tým, že sa na Zemi zjavuje Kristus, že človek už v príprave počas starozákonných čias zažil Krista, že človek takrečeno tu v pozemskom bytí prijal postavu Krista do svojho ducha, do svojej predstavy, zobral si so sebou z fyzického sveta na druhú stranu to, čo mu do onoho sveta opäť vnieslo svetlo. Bral si so sebou to, čo tento druhý svet robí opäť svetlým a jasným, čo mu tam znovu dáva Krista a to vo vyššom lesku, než na tomto svete. Tak vidíme, ako sa s blížiacou sa dobou, ktorú sme opísali včera, vedomie ľudstva na druhej strane stále viac kalí, a ako sa potom zase rozjasňuje tým, že človek v tomto svete spoznáva Krista, že spoznáva to, čo sa o Kristovi oznamuje. Pretože to, čo človek v tomto svete od neho prijme, to sa mu v čase medzi smrťou a novým zrodením nestráca, to si berie so sebou a to je to, čomu zodpovedá výrok: „V Kristovi umierame“.

Tak vidíme, ako sa vývojom sveta mení nielen život živých, ale i život mŕtvych. A pretože mŕtvi sa tým, čo sa tu učili od Krista, silou, ktorú tu od Krista získali, medzi smrťou a zrodením živia, pretože im to tam prináša svoje plody a pretože sa vracajú do stále nových vtelení, budú sa zjavovať aj v stále mocnejších, Kristom

peniknutých telách a Zem budú pretvárať stále viac k výrazu toho, čím sa Kristus môže stať v pretvorení fyzického sveta, vo vyššom vedení Zeme k nadchádzajúcim stupňom.

Tak vidíme, že tento i onen svet navzájom spolupracujú, aby urobili Zem opäť zrelú k tomu, o čom sme hovorili: aby sa prijatím Kristovho ducha do seba znovu zjednotila so Slnkom, a tým v rámci celého kozmu vystúpila na vyšší stupeň. Preto je táto udalosť, príchod Krista, nielen skutočnosťou, ktorá je dôležitá pre ľudí, ale ktorá má význam i pre vývoj kozmu.